

de pagar l'arnica --- el primer dia; després va dir que tanmateix ja volia despatxar-me per *taül*, que no feia més que badar --», Coromines (*Presons* xiv, § 2, 166); cf. Spitzer, *LexikK*, 124-5; en cat. *taül* no es registra fins al Lab. de 1864 que li dona el sign. (etimològic) del cast. *tabur* 'jugador habitual, trampós', força antiquat en català, però mantingut encara per alguns: «—que també juga? —Uff! com un *tabul*, si així li apreta», Noller (*La Bogeria*, 65f.).

En llengua d'oc *tahur* és freqüent ja en els trobadors, amb el sentit ja alludit, o simplement 'traïdor, malvat': «escrida tota la gent / a lurs albercx, e comtet lur: / aujatz —di ela— del *tafur* / En Bascol, com volc enganar / ---», *Castiagilós*, v. 282; més dades en Scheludko, *ZRPh*. XLVII, 439. Però enlloc tant com en fr. ant. *tajur*, molt freqüent en *Cançons de Gesta* i fins al S. XIII; en la *Chanson d'Antioche* i d'altres, es tracta de la tropa auxiliar dels Croats. La menció europea més antiga sembla ser la de l'historiador de la 1.ª Croada, Guibert de Nogent (1053-1124), el qual diu que és un mot dels «pagans» i significa 'vagabund' o 'murri, trapella': «*tafur* autem apud gentiles dicuntur, quos nos, ut minus litteraliter loquar, *trudennes* vocamus,¹ qui ex eo sic appellatur, quia trudent, id est leviter transigunt quaquaversum peragrantes».

Cap de les etimologies aràbigues (que detallo i refuto en el *DCEC/DECH*, TAHUR) té gaire valor (les d'Engelmann, Diez i Asín menys encara que una que jo havia examinat). Michaël Schmitz (*RFgn*. xxii, 608-12) va suggerir, en canvi, amb versemblança, que es tracti de l'arm. *thaphúr* «vuoto, vacuo», «abbandonato, derelitto», «solitario, ramingo», «privo, orbo, ignudo, libero», ensenyat als Croats durant el setge d'Antioquia, per llurs aliats, parlants d'aquesta llengua; també Sainéan, *Sources Indig.* i, 298. Jo també m'hi vaig inclinar en l'article del *DCEC/DECH*, si bé sense gosar rebutjar-ne del tot una altra, que suggeria com digna d'ulterior estudi: «com que en la primera Croada feia un gran paper el Rei Tafur, o cap dels *tafurs*, es podria sospitar que des d'aquest famós personatge, i només des d'aquest, es vagi transmetre als seus acòlits: llavors es podria tractar de l'armeni *tagavor* 'rei', o més precisament la seva transcripció arabitzada *takfúr*, corrent almenys des de primers del segle XIV, i no sols aplicada al rei armeni de Sis, sinó també als emperadors grecs de Constantinoble i Trebizonda (Dozy, *Suppl.* i, 149b).

En efecte el rei Tafur no fou un personatge poc important, car en tenim notícies, i figura en algun document com un magnat d'alta autoritat, i dictant solemnes edictes en relació amb templers: «Ego Rex *Tafur*, nomine Melendo, et uxor mea et filii --- seniores Templi Salomonis, presentibus --- venditores sumus de ipsas casas, intus castrum Novell(arum) ---» a. 1146² (D'Albon, *Cartulaire du Temple*, p. 242); això era, doncs, prop de 50 anys després del setge d'Antioquia, i el personatge o un successor seu, encara que no acceptem tot el que pretén ser, devia tenir encara alguna relació amb els templers de Jerusalem. Bertran de

Born (fi S. XII) en parla amb sarcasme: «del Rei *Tafur* / pretz mais sa cort e son atur / non fatz cela d'on fui traitz» (*Pus lo gens terminis floris*, Rayn. v, 294, amb *atur*='appui')²

En definitiva crec que en totes dues etimologies hi ha part de veritat. La meua interpretació fóra aquesta. En l'ambient poliglòtic de la primera Croada, es devia entendre amb una mena de lingua franca, on damunt un fons francès surarien elements d'altres llengües romàniques amb mots esparsos grecs, aràbics i fins armenis més o menys alterats i malentesos. Aquella tropa devia ser qualificada de *thaphur* 'arplegat, vagabund' i en ella hi hauria algun individu amb ascendent, a qui els qui el temien donarien, almenys ocasionalment el nom armeno-aràbic de *takfur* 'rei': els Croats europeus barrejarien els dos termes en la pronúncia única *tafur*: en boca d'aquells irregulars (tal com un cap dels gitanos invasors d'Europa en el S. XV tenia el cinisme de titular-se «Comte del Baix Egipte») arrogant-se als ulls de certs cristians alguna autoritat en la horda), *Tafur* mantingué pretensions de dignitat, mentre que els croats parlaren a Europa només de les depredacions i la ronya i baixesa d'aquella massa, i això és el que passà a les llengües romàniques. Cervení parla dels *vilans del passatge*, entenen els *tafurs* de les Croades (*lo passatge*), com a paradigma de gent rebaixada i misèria (109.25).

DERIV.: *Tafur*, *tafura* adj. *Tafureria* (V. supra). *Tafurar*: «avent no assau, de las mias cosas, amagadament *taffurat*, e de aquells dinés que yo, a la sua guarda, folament havia acomanats», *Corbatxo* (BDLC xvii, 108). *Tafureria* (supra); Stampace (Sardenya) «poblat de les pus malvades gents del món --- de tota *tafureria* de joc era cap aquell loc»; Muntaner (fets de 1286, Casac. viii, 53.25). *Tafurer*. *Tafurell* (semànticament cf. *tafura*, supra). *Tafurejar*, V. *tafoner* (amb el qual va més aviat aquest verb).

¹ Ho podriem estèrgir en francès dient «pour parler en termes vulgaires, *truans*». Hi fa una pseudo-etimologia, amb el ll. *trudere*. —² Ni Rayn. ni Appel no s'adonen (o almenys no ho diuen) que es tracta d'una comparació amb un personatge històric (*B. de Born*, ed. Appel xxi, v. 33): es tracta del famós sirventès en què ataca violentament el nostre rei Anfós el Cast, que la *razó* acusa d'haver ajudat a fer-lo presoner del rei Enric d'Anglaterra. Entenen *tafur* com un adjectiu «roi déloyal» 'rei dels corsaris' = «Freibeuter». Hi ha insult però precisament consisteix a comparar el rei Anfós i la seva cort amb la «cort» del Rei «Tafur», dient que la d'Anfós val menys que la cort del famós aventurer.

Tafurea, V. *taibola* *Tafurejar*, V. *tafaner* *Tafurell*, *tafureria*, V. *tafur*

Tafutroques (Vic), llum de reverber que té com una teula a la part del darrere, i serveix per il·luminar alguna part de l'altar de les esglésies en funcions extraordinàries (*DAG.*): amb mots de tan modest estatment real i filològic, i tan poc documentats, només es pot assenyalar un lligam: 1) *trafoguer* 'peça de ferro